

RIITTA JALONEN

KUKA

SINUT
OMISTAA

TAMMI

Riitta Jalonen

KUKA SINUT
OMISTAA

RIITTA JALONEN:

Hyvää yötä Irma Noora, 2010

Veteen pudonneet, 2007

Kuvittele itsellesi mies, 2005

Hula-hula, 2002

Yö on oranssi häkki, 2000

Todistaja Brigitin talossa, 1998

Taudin syy, 1996

Rakkausmuistot, 1994

Säde, 1992

Enkeliyöt, 1990

© RIITTA JALONEN 2013

ISBN 978-951-31-7401-9

PAINETTU EU:SSA

Philippe, kesä tulee aina takaisin

Jean

1

Jean kiertää verhon reunaan ranteensa ympärille, kangas rypistyy kissankellojen kohdalta mutta äiti ei tule sanomaan siitä. Keittiön kesäverhot ovat kevyet, ne keinuvat itsekseen. Kun äiti vaihtoi paksummat talvi-verhot ohuisiin ja läpikuultaviin, sanoin Jeanille että verhojen ja ikkunan väliin asettuu taas asumaan pikkusormen kokoinen puhaltaja. Sen jälkeen hän on joka aamu käynyt kurkistamassa verhojen taakse.

Auto pysähtyy meidän talomme kohdalla. Mami astuu etuovesta ulos ja laskee ison laukkunsa maahan. Hän seisoo hetken sen vierellä, aivan kuin hänen täytyisi miettiä, onko talo oikea. Auto ajaa pois, Mami heilauttaa kättä kuljettajalle, josta en ehdi nähdä vilauttakaan.

– Mami tulee turkki päällä vaikka on jo toukokuu, sanon.

Jätämme vahtipaikkamme, Jean päästää irti verhosta, siniseen kukkaan jää märkä läiskä. Työnnän Jeania edelläni, painan lapaluiden välistä ja piirrän sormella puseron selkään ympyrän. Jean jää seisomaan ylim-

mälle ulkorapulle, vie kädet hiuksiin, jotka isä leikkasi siistiksi pari päivää sitten.

Äiti ripustaa lakanoita pyykkinarulle, ei ole kuulut auton ääntä. Hän ravistaa lakanaa ja nostaa sen ylös narulle keinumaan. Narut on kiristetty mäntyjen ja koivujen runkoihin tiukasti. Ne eivät tuulisellakaan ilmalla anna periksi ja pudota pyykkejä maahan. Silti niissä ei saa roikkua.

Viime kesänä nostin Jeanin paksuimmalle narulle kahden valkoisen lakanan väliin ja hän putosi naru mukanaan maahan. Toinen kuivumassa ollut lakana lensi hänen päälleen. Pelästyin mutta en tehnyt mitään muuta kuin tuijotin räpistelyä lakanan alla. Jean oli kuin loukkuun joutunut lintu.

Äiti seisahtuu, katsoo tyytyväisen näköisenä pienessä tuulenvireessä keinuvaa lakanariviä. Hän pyörähtää ympyrän, hätkähtää kun näkee Mamin pihalla, pyyhkäisee ensin hätäisesti käsiään esiliinaan, kiskaisee sen pois ja heittää maassa olevaan pyykkikoriin. Äiti pitää hetken pyykkinarusta kiinni, tasaa sillä lailla huimausta, jonka yhtäkkinen liike on taas aiheuttanut.

Jean alkaa laskeutua porras kerrallaan, viipyy joka askelmalla, etsii jalallaan seuraavan paikkaa, varmistaa ettei rappu vierä jalkojen alta muualle.

– Äiti!

Äiti tulee polkua, katsoo perunapeltoa, ei ole kuulevinaan mitä Jean huutaa. Hän heilauttaa kättä, on huitovinaan pitkiä hiuksiaan, mutta oikeasti hän häntistää Jeanin huutamaa sanaa ja yrittää poimia ilmast sen tilalle toisen.

Jeanin olisi kuulunut huutaa Mamia. Mamia sanotaan Mamiksi vaikka hän ei olekaan Jeanin isoäiti vaan äiti. Niin on sovittu heti alussa, ajat sitten.

Mami seisoo lähellä ulkorappusia, nyökyttää päätänsä, laskee yhdessä Jeanin kanssa kuinka monta rappusta on jäljellä.

Takin pullea hiha heilahtaa, kun hän painaa Jeania turkkiaan vasten. Jeanin on taas vaikea hengittää. Siitä hän tulee kertomaan myöhemmin ja heti perään hän avaa suunsa ammolleen. Minun on tarkistettava, ettei kurkkuun ole jäänyt yhtään karvaa.

Jeanin valkoinen tukka on tummaa turkkia vasten suuri pumpulipallo. Kun pää nousee irti karvoista, Mami alkaa suukotella poikaa poskelta toiselle.

Jeanin jälkeen on minun vuoroni tulla alas rappusia ja mennä Mamin luo. Pidän varani ja suljen silmät ja suun ennen kuin niiden on pakko painua karvaa vasten. Turkissa on imelä tunkkainen haju. Se on tyyny jonka sisälle puristetut höyhenet pääsevät helposti suun sisälle.

Äidin posket ovat punehtuneet, vaikka hänen ei tarvitse painautua takkiin. Hän ottaa pusut vastaan silmät siristettyinä. Kumpikaan meistä ei totu lukemattomiin pusuihin.

Mami alkaa selittää äidille automatkasta, mutta äiti ei ymmärrä läheskään kaikkea. Mami osaa vain vähän suomea. Sitä ahkerammin hän puhuu käsillä, tuijotan pitkiä soikeita kynsiä, joissa on vaaleanpunaista lakkaa. Viimeksi keväällä kun näin hänet, kynnet olivat kirkkaanpunaiset. Pian äitikin puhuu käsien voimal-

la, näyttää muka kahvikuppia, jota on kallistavinaan suunsa edessä. Äidin kynnet ovat aina syntymäväriset, paitsi silloin kun hän ja isä menevät juhliin.

Äiti lähtee sisälle, ottaa rappusten edestä ison laukun ja pyyhkäisee kädellään hiekat sen pohjasta. Mami tulee perässä, seuraan miten hän astuu korkeilla koroillaan rappuselta toiselle. Hän ei tälläkään kertaa kaadu. Ohuet jalat sukeltavat polvien kohdalla paksun karvan sisään. Portaita kiipeää pyöreä eläin. Takkinsa sisällä Mami on hento, isän mukaan niin hento että menisi rikki pelkästä pahasta ajatuksesta.

Istumme Jeanin kanssa keittiön pöydän ääreen. Mami istuu isän paikalle ikkunan viereen. Hän hymyilee, mutta hymy ei jaksu perille asti vaan jää meikatuille kasvoille irtonaisena. Sitä ei tee mieli tuijottaa eikä painaa mieleen. Äidin mukaan Mamin hymy on suuren ponnistuksen tulos ja sen tähden hymyä tulee kunnioittaa.

Illalla isä kysyy heti ovesta astuttuaan maistuiivatko vieraalle tällä kertaa tehtaan rinkelit ja parhaat keksit, jotka hän on varta vasten tuonut töistä kotiin. Ei maistunut, äidin on pakko sanoa, Mami ei ota edes puolikasta vaikka äiti työntää vadin kolme kertaa aivan Mamin eteen. Kahvi kyllä maistuu. Minä otan rusinarinkelin, Jean ottaa perässä samanlaisen.

Kun Mami ensimmäisen kerran kävi katsomassa Jeania meillä, äiti keitti hänelle riisipuuroa. Mami söi muutaman lusikallisen. Äiti ja isä olivat syömisestä niin mielissään että puhuivat siitä vielä illallakin en-

nen saunomista. Äiti sanoi, että Mami ei olisi päässyt pois sairaalasta jos ei olisi alkanut syödä.

Äiti ymmärtää Mamia ja ei ymmärrä.

Mami panee Jeanin toistamaan ranskankielisiä sanoja. Jean nieleskelee hetken rinkelinpalasia ja sitten hänestä tulee vieterinukke, joka sanoo sanan toisensa jälkeen. Mamin kieli on hänen päässään jossakin lockerikossa, josta hän kaivaa sanoja esille.

Äiti puhuu Mamille kovalla äänellä koska uskoo, että Mami ymmärtää asiat paremmin kun kuulee kunnonlla. Isä on varoittanut äitiä puhumasta liian kovaa, sillä Mamin vierailua varten luoma kuori on ohutta porsliinia, joka voi yhtäkkiä karata säröille, eikä kukaan tiedä mitä sitten pitäisi tehdä.

Äiti kertoo, että Jean on oppinut halkaisemaan omenan keskeltä kahtia. Mami on ymmällään, ei ymmärrä mitään halkaisemisesta mutta omenan hän tajuaa. Äiti kertoo senkin, että Jean on saanut uuden ystävän, Raimon, joka tulee joka päivä pihalle leikkimään. Äiti ei sano, että aluksi Raimo haukkui Jeania Jauhopääksi, mutta se loppui lyhyeen kun Marja sattui tulemaan meille ja kuuli. Hän käski serkkunsa sanoa Janne, jos on niin tyhmä ettei muuta osaa. Marjan silmät olivat sillä lailla vihaiset, että Raimo meni hiljaiseksi ja lupasi totella.

Äidin suuri ääni ei sovi meille. Kun hän puhuu, hän liikuttaa huulia oudosti, suu on jonkun toisen, joka vasta opettelee puhumaan. Vähän väliä äiti onneksi unohtaa tiputella sanoja yksitellen ja puhuu tavallisesti.

Mamin tukka on musta ja hän on kammannut siitä korkean nutturan, jota koristaa musta samettinen ruusu. Yksikään hiuskarva ei ole valkoinen. Joka kerta hänen käydessään kierrän tutkimassa hiukset. Niin teen nytkin, nousen paikaltani ja menen muka nojaamaan tiskipöytään, oikeasti tarkastelen Mamin tukkaa.

Hiukset eivät ole muuttuneet eikä kulmakarvojen välissä oleva kolo. Haluaisin astua askeleen eteenpäin ja painaa peukalon koloon. Äidin mukaan Mamin huolet ovat synnyttäneet sen. Omia asioita miettiessään Mami on painanut otsaansa peukalolla ja ruuvannut ihoa montulle. Kokeilin kerran, yksi sormi piti päätä pystyssä ja olin sen yhden ainoan sormen varassa. Kuljetan kättä pitkin tiskipöydän reunaa ja mietin, onko Jeanin isä painanut huulensa otsan koloon niin kuin isä tekee joskus äidin korvalle. Hän pitää suutaan korvan tukkeena vain hetken, mutta joskus suu on liimattu korvaan kiinni.

Osaan jo odottaa sitä hetkeä, kun Mami ottaa käsilaukustaan esille Jeanin isän valokuvan. Kuva on väriellinen ja kortin kokoinen. Hän asettelee sen pöydälle kahvikupin viereen, kuvan paikka ei ole koskaan sama, nyt se on pöytäliinalle kirjottujen orvokkien päällä.

Kuvassa on mustat reunat sen merkiksi että Jeanin isä on kuollut. Me käymme Jeanin kanssa katsomassa valokuvaa samalla lailla kuin äidin kuolleitten veljien maassa makaavia hautakiviä, katsomisen aikana on yhtä hiljaista kuin sankarihaudoilla.

Jean kumartuu edemmäs, vie kasvonsa lähelle kuvaa ja alkaa kuljettaa sormeja kuvan ympäri aivan kuin pyyhkisi mustaa reunusta pois.

Mami ei anna valokuvaa Jeanille, vaikka äiti on pyytänyt. Mami on heilauttanut päätään ja sanonut ei sen tähden, että se on ainoa kuva joka hänellä on. Tälläkin kertaa kuva katoaa takaisin ruskeaan kirjekuoreen, jonka sisällä on ohut pahvi tukena, ettei kuva taitu käsilaukussa.

Mamin kädet jäävät kirjekuoren päälle. Ne lepäävät paikoillaan ja kun Mami alkaa puhua, sormet puristuvat kippuraan niin että pienistä käsistä tulee nyrkit.

Äiti katsoo minua tiukasti, työntää silmillään ulos keittiöstä ja minä otan Jeania kädestä ja me menemme eteiseen. Äiti luulee meidän juoksevan ulos leikkimään mutta me jäämme kuuntelemaan oven ulkopuolelle niin kuin aina.

Kaikesta ei saa selvää vaikka Mami puhuu suomen sanoilla. Äiti täydentää ja auttaa löytämään oikeita sanoja. Äännet tulevat oven läpi vuorotellen ja lopulta keittiössä on vain yksi ihminen, juuri vauvan synnyttänyt. Vauva itkee ja äiti antaa sen miehelleen, joka kantaa lasta edestakaisin pihamaalla, yhtä ja samaa reittiä isojen puitten varjostamalla kujalla. Vauva rauhoittuu, äiti katsoo ikkunasta, kaikki on taas hyvin, pikkuinen nukkuu. Isä jatkaa kävelyä, häntä pyörryttää, vauva pysyy sylissä mutta lentää nurmikolle kun isä kaatuu maahan. Itku alkaa uudelleen, isä ei kuule sitä sillä hän ei enää hengitä.

Jean on kuullut saman tarinan yhtä monta kertaa kuin minäkin. Me tuijotamme ovea, se on iso selkä jonka takaa ei näe kaikkea. Katson Jeania, otan häntä kädestä, hän on vierelläni. Jean on syntynyt kaksi kertaa, ensimmäisen kerran Mamille ja toisen kerran äidille.

Koputan oveen niin kuin mennessäni naapuriin käymään. En odota vastausta vaan me astumme keittiöön. Mamin kädet ovat yhä nyrkissä mutta hän avaa ne nähdessään meidät. Kahvipannu on liedellä, otan sen ja kaadan naisille kupilliset lisää.

Kun kahvit on juotu, Mami pyytää minua kantaamaan ison laukkunsa olohuoneeseen ja avaamaan sen. On saman tien unohdettava valokuva ja nostettava laukku eteisestä keskelle olohuoneen isoa mattoa. Laukku on veltto. Niin ohutta ja kallista nahkaa, äiti sanoo ohimennen.

Laukusta tulee ensimmäisenä vastaan pitsinen kangas. Levitän sen matolle ja eteeni syntyy juhlahame, johon on ommeltu monta kerrosta tylliä päälletysten. Kun Mami käskee minua pukemaan sen päälleni, nostan jalat vuorotellen vyötäröstä sisään ja hame ylläni alan pyöriä. Helma osuu Jeanin jalkoihin. Hän jää pitelemään jalkojaan mutta unohtaa ne kun saa käteensä peltisen lentokoneen. Sen molempiin sivuihin on maalattu pieniä mustia neliöitä ikkunoiksi.

– Lintu, Mami sanoo selvällä suomella ja osoittaa minua.

Ei tee enää mieli leikkiä ympyrää.

Mami ei viivy kauan. Hän ei koskaan jää.

Pihalla Jean painautuu ensin turkkia vasten. Kun tulee minun vuoroni hyvästellä, pinnistän silmät auki ja katson karvoja suoraan päin.

Jean juoksee kohti pihavajaa, istuu laakealle porraskivelle ja laskeutuu siitä selälleen makaamaan. Hän koukistaa jalat vatsan päälle ja pienenä keränä heijaa itseään edestakaisin niin kuin selän alla olisi pehmeä patja.

Mami kävelee mäkeä alas porttia kohti, ja näyttää pieneltä mustapäiseltä nukelta, joka ei vieläkään tiedä koska tässä maassa alkaa kesä.

Auto ei tule hakemaan Mamiä vaan hän lähtee portilta kohti linja-autopysäkkiä. Äiti kiirehtii hänen rinnalleen, ottaa kiinni ison laukun toisesta hihnasta, ja laukku keikkuu naisten välissä. Yhtäkkiä laukku lasjetaan tielle, äiti ja Mami katsovat toisiaan, aivan kuin he olisivat päättäneet jäädä keskelle tietä ikuisiksi ajoiksi. Mami kurkottaa kohti äitiä ja naiset lähtevät kävelemään eteenpäin, laukku jää tien sivuun, ja äiti ja Mami kävelevät tiellä edestakaisin kuin vain jotakin tehdäkseen. Jalat käyvät vuorotellen hiekassa ja ilmassa. En näe tarkasti kumpakaan, jokaisella askeleella he näyttävät litistyvän yhä lähemmäs toisiaan. Turkista tulee yhteinen ja se sulkee naiset sisäänsä.

– Heidi! Tule! Jean huutaa äänellä, jota en ole ennen kuullut. Hän on noussut istumaan porraskivelle ja pitelee jalkojaan.

– Jaloissa ei tunnu miltään. Minä en pysty kävelemään.

Alan hieroa jalkoja. Ne ovat kylmät, veri on pysähtynyt ihon alla ja jäänyt paikoilleen. Olen äiti, joka hieroo isän kipeitä pohkeita työviikon jälkeen. Pyydän Jeania nousemaan. Hän suostuu, mutta ottaa tukea vajan seinästä. Astun parin metrin päähän ja ojennan käteni Jeania kohti. Hän ottaa varovaisesti yhden askeleen niin kuin se olisi hänen elämässään ensimmäinen.

2

Illalla ruokapöydälle katetuilla lautasilla lihapullat ja perunamuussi näyttävät siltä miltä aina. Isä ottaa lisää kastiketta, onkii ruskean seasta monta lihapullaa.

– Jos Heidi veisi yläkertaan lautasellisen, äiti ehdottaa ja katsoo minua.

– Ei pikkumummi kuitenkaan syö.

Tiedän entuudesta, miten pikkumummi tuijottaa ruokaa, pudistaa päätä kiellon merkiksi ja pyytää kaatamaan lasillisen piimää.

– En minä ole tullut tänne syömään vaan kuolemaan. Kyllähän sinä sen tiedät.

Siihen ei auta kuin nyökätä.

Isä havahtuu, kun hänen äidistään puhutaan. Hän unohtaa hetkeksi omat lihapullansa ja katsoo vuorotellen äitiä ja minua.

Pikkumummin maailma syntyi yläkertaan alkukeväästä kovan tuuletuksen jälkeen. Vintin viereen rakennetussa isossa huoneessa asui ennen Urho, joka poltti tupakkaa eikä paljon muuta tehnytään sen jäl-

keen kun jäi pois näkkileipätehtaalta. Äidin mielestä pikkumummin tulossa oli yksi ainoa hyvä puoli, se että Urho saatiin miehelle sopivampaan paikkaan eli vanhainkotiin.

Tupakan hajun tuulettaminen oli äidin operaatio. Sillä nimellä kutsuttiin sitä, että ikkunat nostettiin paikoiltaan ja annettiin ulkoilman tulla sisälle pesemään kattoja, seiniä ja lattiaa. Kävin värjöttelemässä kylmässä huoneessa. Kun ikkunalasit olivat poissa, huoneessa oli isoja reikiä. Kurkistin ulos, matka alas näytti pelottavan pitkältä. Jos vain onnistui seisomaan yläkerrassa oikeassa kohdassa silmät kiinni, tuntui että oli korkealla vuorella, jossa kylmä huju pyöritti hiuksia sotkuun.

Isä jatkaa syömistä, ei puutu naisten asioihin, joilla tarkoitetaan äidin ja pikkumummin välejä.

– Minä ostan huomenna turkin, äiti sanoo kun on syönyt lautasensa tyhjäksi. Veitsi ja haarukka kiiltelevät kello viiden asennossa. Äiti tönnii niitä lähemmäksi toisiaan.

– Kesä tulossa ja sinä puhut turkista, isä sanoo, nousee ja vie lautasensa tiskipöydälle.

– Fiksut ostavat kesällä. Ne myydään alennuksella ja minulla on Urhon vuokratrahoja tallessa.

– Nytkö on sitten paha päivä. Sen varallehan sinä niitä säästit. Ja autokoulun maksuihin.

Äiti ei ole kuulevinaan, nousen ja otan hellalle jätetystä kastikekattilasta vielä yhden lihapullan. Yritän löytää isoimman. Menen syömään sen hitaasti. Isä tulee istumaan paikalleen.

Jeanin silmistä putoaa kyyneleitä. Ne tulevat aina varoittamatta. Isä nostaa pojan vierestään syliinsä ja keinuttaa polvellaan varovasti.

Äiti kääntyy tiskialtaitten puoleen, vääntää kuuman ja kylmän veden hanat auki ja juoksuttaa vettä altaisiin. Hän pitelee käsiään kylmän vesisuihkun alla, ja kun vettä on riittävästi, hän kolistelee astioita pesu-altaaseen vaahdon sekaan. Haarukat ja veitset tipahtelevat pohjaan, niistä tulee kovin ääni kun ne napsahtelevat toisiaan vasten. Olen kokeillut tiskatessa matkia äitiä, mutta kolina ei ole tehnyt minusta tyytyväistä niin kuin äidistä usein.

Kun hän on saanut nosteltua astiat huuhtelualtaasta kuivauskaappiin, hän pyyhkii rievulla tiskipöydän kannet kiiltäviksi.

– Yläkerrassa ei ikinä enää haise tupakalle, ja se on hyvä asia se, äiti sanoo ja alkaa annostella pieneen kattilaan perunoita ja lihapullia.

Kun pikkumummi kapusi rappuset ylös hyvin tuuletettuun huoneeseensa, hän ihaili lakattuja puurappusia, portaita taivaaseen – niin hän sanoi, tai mumi-si, kuulin koska kuljin vierellä ja vahdin. Ensi töikseen hän lahjoitti radionsa pois, sanoi isän laulujen riittävän hänelle viihteeksi. Sitten hän pyysi isää hakemaan vaimonsa yläkertaan koska tahtoi puhua meil-le yhtä aikaa.

– Tulin tänne kuolemaan. Tehän ymmärrätte sen, hän sanoi ja katsoi kaikkia vuoron perään, lukitsi meidät paikoillemme. – Hyvä että otit nuoren vaimon, on joku pitämässä huolta kun tulet yhtä vanhaksi kuin minä.

Viimeiset sanat oli tarkoitettu vain isälle. Äiti ja isä seisoivat vieretysten, kylki kyljessä kuin olisivat olleet pahanteon jälkeen nuhdeltavana. He vilkaisivat nopeasti toisiaan, äidin silmät puhuivat selvää kieltä. Hän ei pitänyt ilmoituksesta, sen määräävästä sävystä, mutta oli isän takia hiljaa.

– Sano, että jos ei heti maistu, niin lämmittää keittokomeron liedellä. Tulisi sillekin joskus käyttöä.

Kuulostelen pikkumummin huoneen oven takana ennen kuin koputan. Sydämen kohdalla on valmiina hyppyri, joka hätkähtelee ylimääräistä jos hän ei heti vastaa. Onneksi pikkumummi pyytää sisään virkeällä äänellä.

Ensi töikseni otan kannen kattilan päältä ja näytän ruoka-annosta.

– Vie se keittiöön. Katson myöhemmin miten sen kanssa käy.

Keinutuoli on nostettu ison ikkunan lähelle. Pikkumummi tuijottaa ulos.

– Näitkö sinä, kun Mami kävi?

– Tietysti. Sama auto hänet näytti tuovan kuin viimeksikin. Ehkä hän vielä pääsee uudestaan elämänsä alkuun.

*Kenellä on oikeus päättää sijoitetun lapsen elämästä?
Voiko toista omistaa? Riitta Jalosen herkkävireinen
romaani pureutuu ajankohtaiseen aiheeseen lapsen
näkökulmasta.*

Kirkkaana pakkaspäivänä Heidin perheen kuistille kannetaan pieni poika. Sinisen toppapuvun kätköistä paljastuu kaksivuotias Jean, ja Heidin ja uuden pikkuveljen välille muodostuu heti vahva side. Heidiin Jean turvautuu myös silloin kun pihaan kaartaa aika ajoin auto kyydissään arvoituksellinen Mami, jolla on turkki päällä kesäkuumallakin ja joka taikoo laukustaan kiehtovia tuliaisia. Mutta Mami ei koskaan jää – eikä Jean lähde, ja seuraavana päivänä kaikki on taas niin kuin ennen: ruokapöydässä on lihapullia ja yläkerrassa pikkumummi, joka on jo lähellä taivasta mutta silti voimakkaasti läsnä. Kunnes tulee kesä, joka muuttaa kaiken Heidn elämässä.

84.2
ISBN 978-951-317401-9
KANNEN SUUNNITTELU:
LAURA LYYTINEN
KANNEN ALKUPERÄISKUVA:
ISTOCKPHOTO
WWW.TAMMI.FI